

The research methods are: studying of the scientific literature on the topic, and pedagogical observation.

The study concludes that the activity approach in learning is a concept of a new school which will allow to form students' universal actions preparing them for further education.

The main factors of learning in the activity approach is a student's cognitive motive, the desire to learn himself, the stimulation of attention, the ability to specify the purpose and understanding of what it is necessary to learn, the student's actions in order to gain the knowledge, to form the ability to control their behavior both in the classroom and out of it, the personality of the teacher.

At the music lessons efficiency of the active approach increases the usage of research methods and interactive technologies, various musical and creative methods, improvisation.

The article deals with the main factors, which influence on the successful studying of junior students of compulsory schools.

The necessity of creative development is grounded at all stages of studying. The article stresses on the conscious usage of the knowledge both at the lesson and in the future life.

The article is aimed at considering the necessity of further development of the term "pedagogical creativity" and further searching of the best variants of the development of personality.

Such reform will allow the teacher effectively form students' general cultural competence, musical and authentic taste, musical creativity, teamwork skills, the desire for further education, the ability to defend their own opinion, etc.

As the volume of the article doesn't allow to consider the phenomenon of the reflection in details – the factor, that gives impetus for self-developing, stimulate for searching something new – the prospects for further scientific researchers are in the grounding of the concept "creative reflection".

Key words: *approach, creativity, improving the efficiency, musical training, junior students, creative methods, searching methods, interactive technology, improvisation.*

УДК 373.3.091

Світлана Смолюк

Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки

ORCID ID 0000-0001-5427-1285

DOI 10.24139/2312-5993/2017.02/293-304

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ СТАНОВЛЕННЯ РОЗВИВАЛЬНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті здійснено аналіз прогресивного історико-педагогічного досвіду становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України. Автором виокремлено ефективні організаційно-педагогічні умови його використання в сучасній практиці навчання, виховання та розвитку молодших школярів: психолого-педагогічна підтримка учнів у процесі їх адаптації; створення інтелектуально та емоційно насиченого середовища шляхом налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії в педагогічному процесі між учителем та учнем, створення атмосфери творчості; потенційне використання змісту початкової освіти для особистісного розвитку учня; урахування типової багатогранності освітнього середовища початкової школи для гармонійного розвитку особистості учня;

формування професійної готовності майбутніх педагогів до створення ефективного розвивального освітнього середовища в сучасній початковій школі.

Ключові слова: *початкова школа, організаційно-педагогічні умови, розвивальне освітнє середовище, історико-педагогічний досвід.*

Постановка проблеми. В умовах інтегрування вітчизняної освіти до європейського освітнього простору актуалізується проблема розвитку творчого потенціалу зростаючої особистості в умовах навчального закладу. У вирішенні цього завдання чільне місце належить прогресивним ідеям історико-педагогічного досвіду формування освітнього середовища школи, у якому здійснюється навчання й виховання дитини. Важливою умовою забезпечення стабільності освітнього середовища сучасного навчального закладу вважаємо наявність загальнокультурних і виховних цілей, що ґрунтуються на вселюдських цінностях та єдності суспільної ідеології, яка об'єднує інтереси учасників педагогічної діяльності [14].

Аналіз актуальних досліджень. Проблема середовищного підходу щодо організації освітнього процесу знайшла висвітлення у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. У контексті нашого дослідження актуальними вважаємо визначення понять «освітнє середовище» (Є. Бондаревська, І. Левицька, О. Савченко), «соціальне середовище» (О. Безпалько, Р. Вайнола, Н. Сейко), «творче освітнє середовище» (В. Ясвін), «етновиховне середовище» (О. Будник, В. Кононенко), «культурно-освітнє середовище» (Г. Васянович, Л. Москальова), «розвивальне освітнє середовище» (Б. Ельконін, Б. Скоморовський), «інформаційне навчальне середовище» (О. Компаній), «інформаційно-освітнє середовище» (Л. Панченко) та ін. Питання формування освітнього середовища початкової школи відображені в дослідженнях О. Будник, С. Мартиненко, О. Матвієнко, Т. Осадченко, О. Ярошинської та ін.

Мета статті – обґрунтувати організаційно-педагогічні умови ефективного використання історико-педагогічного досвіду становлення розвивального освітнього середовища в сучасній системі початкової освіти.

Для досягнення поставленої мети ми використовували такі **методи дослідження:** аналіз, синтез, порівняння та узагальнення, що стало важливим при вивченні праць українських та зарубіжних науковців, офіційних і нормативних документів.

Виклад основного матеріалу. На основі вивчення й аналізу прогресивного історико-педагогічного досвіду становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України нами виокремлено організаційно-педагогічні умови його використання в сучасній навчально-виховній практиці.

Організаційно-педагогічні умови формування розвивального освітнього середовища початкової школи розглядаємо як можливості та обставини в реальному педагогічному процесі, що сприяють ефективному

досягненню мети, забезпечують соціалізацію й розвиток творчих здібностей учнів початкових класів, підвищують їхній адаптаційний потенціал тощо.

Відповідно до чинного Закону «Про освіту», в Україні встановлено освітній рівень «Початкова загальна освіта» у структурі загальної середньої освіти. На даний час повна загальна освіта в країні є обов'язковою, здебільшого здобувається в середній загальноосвітній школі трьох ступенів, відповідно I-й ступінь – початкова школа (1–4 класи) [7].

Сьогодні ведуться дискусії щодо тривалості навчання учнів у початковій школі. Вивчення історико-педагогічних джерел кін. XX – поч. XXI ст. засвідчує: система вітчизняної початкової освіти вже переживала подібні нововведення. Чотирирічне навчання учнів у початковій школі було запроваджено з 1986 року (а також навчання дітей із 6 років). Реформа школи тривала недовго і була відмінена, лише з 2001 року – знову здійснено перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру та 12-річний термін навчання для учнів, які почали навчатися в першому класі [11].

У Державному стандарті початкової загальної освіти (2000) наголошувалося на таких завданнях, як: «усебічний розвиток та виховання особистості через формування в учнів повноцінних мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь і навичок, бажання і вміння вчитися. Поряд із функціональною підготовкою, за роки початкової освіти діти мають набути достатній особистий досвід культури спілкування і співпраці в різних видах діяльності, самовираження у творчих видах завдань» [5]. Як бачимо, у XXI ст. актуалізується проблема формування розвивального освітнього середовища початкової школи. Однак, нововведення не дали позитивного результату, оскільки міністром освіти Д. Табачником в липні 2010 року було прийнято рішення про повернення до 11-річної середньої загальної освіти [6]. У сучасних умовах інтегрування до світового освітнього простору знову постало питання про запровадження в Україні в 2017 (2018) році 12-річного терміну навчання в середній загальноосвітній школі.

На основі аналізу історико-педагогічного досвіду становлення розвивального освітнього середовища у вітчизняній системі освіти обґрунтуємо ефективні, на нашу думку, організаційно-педагогічні умови його формування в добу модернізації сучасної початкової школи.

Так, заслуговує на увагу досвід минулого щодо психолого-педагогічної підтримки учнів у процесі їх адаптації до умов шкільного життя з боку всього педагогічного колективу. Адже в початковій освіті 1970–1980-х років особливу увагу приділено питанням активізації *адаптивної функції середовища школи*. Зокрема, це актуально для шестирічних першокласників.

Педагогічна підтримка (супровід) як напрям діяльності в умовах навчально-виховного процесу розглядається нами як особливий прийом

взаємодії вчителя й учня; мотивуючий чинник навчання й основа конструктивної взаємодії взагалі. Під підтримкою часто розуміють знак уваги, наданий людині в ситуації, коли вона неуспішна, виявлений у формі мовного висловлювання, що стосується тієї сфери, в якій у неї на даний момент є проблеми. У цьому випадку за основу береться ситуація, де є невдача і за принципом «тут і тепер», і, відповідно, допомога передбачає адресний характер. Підтримуючи (супроводжуючи) учня, педагог звертається до його особистості, постійно спираючись на сильні сторони, допомагає сформувати або зберегти впевненість у собі, самоповагу. Тим самим стає можливим задоволення важливих потреб зростаючої особистості. Одним з напрямів педагогічної допомоги та підтримки є розвиток компетентного спілкування, оскільки увесь життєвий простір учня є міжособистісним. Компетентність у спілкуванні припускає готовність і вміння будувати контакт на різній психологічній дистанції, уміло змінюючи діапазон відносин від психологічно відсторонених до інтимно-особистісних. Реалізація компетентного спілкування можлива за умови підвищення значущості приватного життя учня, цінностей його внутрішнього світу. Уміння залучати, використовувати всю палітру можливостей, виявляти гнучкість в адекватній зміні позицій слугує показником зрілості молодшого школяра.

Отже, важливою *організаційно-педагогічною умовою формування позитивного розвивального освітнього середовища початкової школи вважаємо психолого-педагогічну підтримку (супровід) учнів у процесі їх адаптації* як особливу інтегровану діяльність суб'єктів освітньо-виховного процесу, спрямовану на оптимізацію соціалізації, підвищення адаптаційного потенціалу школяра, активне сприяння зміцненню духовного, соціального, психічного та фізичного здоров'я й розвитку творчої особистості.

Екстраполюючи прогресивний досвід минулого на сучасну шкільну практику, вартісним видається *досвід профорієнтаційної роботи, зокрема орієнтації учнів на робітничі професії вже на етапі початкового навчання*. Адже сучасні діти не виявляють інтересу до фізичної праці, зазвичай їх цікавлять професії, які більше орієнтовані на розумову діяльність, тому на ринку праці маємо попит власне на професії, що потребують фізичних зусиль [3].

Інша важлива організаційно-педагогічна умова – *створення інтелектуально й емоційно насиченого середовища шляхом налагодження в педагогічному процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учителем та учнем, створення атмосфери творчості*. Як засвідчує аналіз наукової літератури, становлення системи початкової освіти України в 70-х роках ХХ століття відбувається в умовах повної ідеологізації на засадах марксизму-ленінізму. Водночас у навчально-виховній практиці зароджуються *ідеї щодо гуманізації та гуманітаризації школи, зокрема початкової її ланки*.

Гуманістична орієнтація початкового навчання й виховання передбачає орієнтування педагога на ціннісно-мотиваційну домінанту особистості учня. Предметно-змістовий аспект становлення розвивального освітнього середовища початкової школи досліджуваного періоду виражається також через його виховувальні стратегії. Так, В. Сухомлинський особливу увагу звертає на виховання емпатії в дітей, адже, на його думку, «*вміння відчувати* – це найважче, що є у вихованні. Школа сердечності, чуйності, дбайливості... – це дружба, товариство, братство. Дитина відчуває найтонші переживання іншої людини тоді, коли вона робить щось для щастя, радості, душевного спокою людей» [13, 76]. Саме такі взаємини великий педагог пропагував у середовищі «Школи радості». Учений зауважує, що «жити в суспільстві – це значить вміти поступитися своїми радощами заради благополуччя інших» [13, 77]. Відтак ідеї гуманізації освіти не набули повною мірою впровадження, вони здебільшого лише декларувалися.

Відомий грузинський педагог Ш. Амонашвілі, який і сьогодні пропагує ідеї гуманної педагогіки, у 1970–1980 рр., працюючи з молодшими учнями, також наголошував на потребі формування такого середовища, яке б сприяло розвитку їхніх особистісних цінностей. У книзі «*Как живете, дети?*» автор описує досвід експериментальної роботи з шестирічними учнями. І вже на другому-третьому році навчання педагог формує в них відповідальність за долю менших, слабших, і «чим більш педагогічно цілеспрямованим буде середовище, що потребує мотивованого практичного вияву почуття... відповідальності, тим він [учень] глибше усвідомить свій громадянський обов'язок» [1, 73].

Аналогічно вчений стверджує і про виховання духовності, людяності, самостійності та інших моральних якостей у дітей молодшого шкільного віку в середовищі школи. Адже «сила виховного впливу залежить від того, наскільки він є індивідуальним для розкриття духовних сил і становлення особистісних якостей кожного окремого школяра, і наскільки він спроможний вселити загальний дух дружелюбності й доброти в кожного з дітей» [1, 78]. Як бачимо, формування індивідуальності школяра здійснюється в тісному поєднанні з думкою інших, а значить, – у позитивно спрямованому середовищі. Новаторські ідеї грузинського педагога набули широкого поширення в усьому радянському освітньому просторі. Саме в окреслений період Ш. Амонашвілі особливу увагу звертає на цілеспрямованість виховного процесу початкової школи: «Які в дитини складуться враження в організованому нами виховному процесі – від цього буде залежати спрямованість його особистісних орієнтацій, думок і поведінки» [1, 78].

Сьогодні філософія людиноцентризму, гуманістичні тенденції (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень) стають основоположною в організації освітньої діяльності, тому прогресивні ідеї минулого заслуговують на вивчення й використання. У цьому контексті В. Кремень зауважує, що

предметом діяльності всіх суб'єктів педагогічному процесу є не *тріада* – знання, вміння й навички, а *культурні потреби і творчі здібності* вчителів, учнів, батьків та ін. Адже «*потреба* у своїх знаннях, а не в заучених чужих, і не стільки здатність засвоювати відпрацьовані іншими вміння й навички, скільки здатність творчо перетворювати умови їхнього набуття» [8, 316]. Саме «умови набуття» навчальних компетенцій автор вважає середовищем, яке потрібно «творчо перетворювати» для розвитку особистості дитини.

Як бачимо, система знань, умінь, індивідуальних здібностей учня виступають дієвим засобом становлення його духовних сил та інтелекту в педагогічному процесі. Зокрема, вплив розвивального освітнього середовища на повноцінний і гармонійний розвиток особистості є очевидним. Водночас результати навчання та виховання особистості молодшого школяра, його розвитку здебільшого не відповідає нормам і вимогам часу, суспільства. З одного боку, здавалося б, особистість залежить від умов, у яких вона живе та розвивається. Проте з іншого, – інтерес до пізнання навколишнього світу, мотивація змінити його виникає й розвивається в дитини тоді, коли оточення, яке її навчає та виховує, виявляє інтерес до її життєвої самоактуалізації. Так, приміром, сучасні учні поступаються в розвитку своїм ровесникам 25-річної давності за такими показниками: послаблення логічного мислення; недостатня наполегливість та самоорганізованість; байдужість до пізнавальної діяльності; відсутність або малопомітність інтересів тощо [12, 197]. Саме тому важливо особливу увагу звертати на створення розвивального середовища, яке б уможливило гармонійний індивідуальний розвиток кожного учня.

Вдамося до історико-педагогічного досвіду з окресленого аспекту. Наприкінці 70-х – поч. 80-х років ХХ ст. виникає прогресивна тенденція *переосмислення традиційних методик навчання й виховання учнів*, починаючи з початкової школи. Ш. Амонашвілі, С. Лисенкова, І. Волков, І. Іванов та інші, яких на той час вважали педагогами-новаторами, демонстрували багатогранність творчих підходів до організації навчально-виховного процесу, створення розвивального освітнього середовища.

Ідея коментованого письма (С. Лисенкова) набула швидкого поширення в багатьох школах країни. Педагог на власному досвіді довела, що випередження у вивченні складних тем, праця на перспективу – це основа міцного засвоєння знань і резерв часу. При цьому учням пропонують коментоване управління, роботу з опорними схемами, практичні завдання таким чином, щоб кожен відчув успіх у навчанні, усвідомив сенс та результатів своїх зусиль, почуття радості від творчої праці [10, 97–100].

Формування розвивального освітнього середовища початкової школи шляхом проектування *уроків творчості*, передусім мистецького спрямування, у 1980-х роках пропонував І. Волков, який наголошує на

поєднанні теорії з практикою, використанні міжпредметних зв'язків, поелементному навчанні та багаторазовому повторенні (100–200-разове повторення ключових питань у різних варіаціях і комбінаціях) [10, 115–133]. Блочне вивчення учнями початкових класів навчального матеріалу, коли основні питання вивчаються й повторюються на різних предметах і з різних сторін, і сьогодні є прогресивним явищем у школах України та зарубіжжя. Ідеї вченого головним чином стосувалися уроків малювання і трудового навчання, однак це був сміливий крок уперед у розвитку педагогіки творчості в радянській початковій школі.

Кожен педагог радянської школи в роботі з учнями повинен був засвоїти основні правила: спрямовувати свою діяльність на здійснення комплексного підходу до виховання учнів, формування ідейних переконань, активної життєвої позиції, високих моральних якостей, готовності до участі у вихованні; здійснювати роботу щодо усунення другорічництва, створювати умови оздоровлення дітей та їх розвитку. Усі ці та інші завдання вирішувалися педагогами за підтримки батьківських комітетів, комісій сприяння сім'ї і школі, шефів при освітньому закладі, народних університетів педагогічних знань.

У цьому контексті в проектуванні розвивального освітнього середовища сучасної початкової школи необхідною умовою вважаємо *нероздільність навчання, виховання й розвитку*, що відображено в Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) (1994). Ця ідея полягає в «органічному поєднанні, підпорядкуванні змісту навчання й виховання формуванню цілісної та всебічно розвиненої особистості» молодшого школяра [4]. Власне належним чином організований навчально-виховний процес сприяє розвитку особистості молодшого школяра у спеціально організованому освітньому середовищі.

Моделювання розвивального освітнього середовища школи неможливо здійснювати без урахування його типової своєрідності та багатогранності (навчальне, позаурочне; а також похідні навчальні середовища, як: *інформаційне, дидактичне комп'ютерне (комп'ютерно-орієнтоване), медійне, навчальне здоров'язбережувальне, дослідницьке, інноваційне, креативне* тощо).

На основі аналізу архівних джерел досліджуваного періоду приходимо до висновку про те, що необхідною умовою організації сучасного розвивального освітнього середовища в початковій школі є *популяризація дитячого читання, посилена увага щодо створення належного предметного середовища навчального закладу*.

Вважаємо, що ідеї формування читацької культури учнів початкових класів, стимулювання їхніх читацьких інтересів, педагогічне управління дитячим читанням, проведення уроків бібліотечно-бібліографічної грамотності заслуговують «реанімування» в сучасній шкільній практиці.

У контексті створення сучасного розвивального освітнього середовища цікавим також є досвід щодо *поліпшення навчально-методичного забезпечення педагогічного процесу, збагачення предметного середовища школи.*

У сучасній початковій школі, як засвідчують наші спостереження й результати дослідження в межах проекту «Рівний доступ до якісної освіти в Україні», здійсненого Інститутом соціальних технологій (2005–2008 рр.), найважливішою проблемою є недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення навчальними засобами. Так, «матеріально-технічну базу шкіл керівники райвідділів освіти опорних районів оцінили як «задовільну» (Закарпатська область), «слабку, застарілу» (Чернігівська область), «посередню» (Львівська область), «недостатню» (Рівненська область), «таку, що потребує покращення» (Херсонська область). Більше того, підручниками з усіх предметів забезпечені лише 68,6 % учнів, чого не було навіть у радянській школі. Звичайно, що в сучасних умовах дещо зросли вимоги до дидактичного забезпечення педагогічного процесу і нема потреби активізувати виготовлення саморобних навчально-наочних посібників. Адже на часі використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Утім, за даними тих самих досліджень, лише 3,9 % вчителів у сучасній школі мають можливість використовувати мультимедійні комплекси; серед основних потреб: інтерактивна дошка (72,1 %), комп'ютери (44,4 %), проектори (39,7 %), відеомагнітофони (34,0%), аудіотехніка (21,2%), телевізор (19,2%) [10].

У проектуванні розвивального освітнього середовища в сучасній початковій школі доцільним вважаємо підвищення, передусім методологічної культури вчителя, формування вмінь використовувати освітні інновації [15], ІКТ у професійній діяльності та аналіз позитивних і негативних моментів педагогічного досвіду минулого, адже багато теперішніх фахівців були учнями радянського періоду й мають власний досвід щодо порівняння системи початкової освіти. Тому важливою організаційно-педагогічною умовою ефективного вирішення досліджуваної проблеми вважаємо *забезпечення професійної готовності майбутніх учителів початкових класів до створення ефективного розвивального освітнього середовища з урахуванням прогресивного історико-педагогічного досвіду.* У практиці вищої школи це здійснюється шляхом використання відповідного потенціалу у вивченні дисциплін психолого-педагогічного й методичного циклу, педагогічної (виробничої) практики в початковій школі, самостійної роботи студентів, а також участі в науково-дослідницьких проектах, написанні курсових і дипломних робіт.

Необхідною педагогічною умовою проектування розвивального освітнього середовища вважаємо також *потенційне використання змісту початкової освіти,* зокрема тих освітніх галузей, що запропоновані новою

навчальною програмою, та позаурочної виховної роботи, для *особистісного розвитку учня*. Потенційність середовища в інтелектуальному й емоційному розвитку учня залежить не лише від можливостей для досягнення цілей навчання та виховання, адже не всі учні спроможні певною мірою використати ті чи інші умови для розвитку особистісних цінностей, мотивів діяльності, якостей тощо. Безумовно, що використання вчителем задач для активізації пізнавальної діяльності учнів, інтерактивних і інформаційно-комунікаційних технологій забезпечує психолого-педагогічні механізми для гармонійного розвитку, в т.ч. інтелектуального, емоційного, морального, естетичного тощо.

Освітнє середовище буде малопродуктивним для розвитку молодшого школяра, якщо воно характеризуватиметься низьким емоційним потенціалом. Саме в початковій школі надзвичайно важливо створити морально-психологічний комфорт, ситуації, за яких учень відчуває радість від результатів навчання, виявляє позитивні емоції від процесу пізнання, власне ставлення до явищ реальної дійсності на основі формування «Я-соціального» [2]. Важливо, щоб в освітньому середовищі забезпечити індивідуальну емоційну виразність кожного школяра, що виявляється не лише в інтонації, міміці, новому емоційно-почуттєвому досвіді. Тому для підтримання позитивної емоційності в навчанні й вихованні учнів необхідним їх елементом є зацікавлення, захопленість, впевненість у своїх силах, задоволення від процесу і результатів пізнання довілля, а також налагодження належної педагогічної співпраці школи та сім'ї.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, архівних матеріалів кін. XIX – поч. XX століття запропоновано *організаційно-педагогічні умови* становлення розвивального освітнього середовища в сучасній початковій школі: 1) *психолого-педагогічна підтримка учнів у процесі їх адаптації* як особлива інтегрована діяльність суб'єктів навчально-виховного процесу, спрямована на оптимізацію адаптації, підвищення адаптаційного потенціалу школяра, активне сприяння зміцненню його духовно-морального, соціального, психічного та фізичного здоров'я; 2) *створення інтелектуально та емоційно насиченого середовища шляхом налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії у педагогічному процесі між учителем та учнем, створення атмосфери творчості*; 3) *потенційне використання змісту початкової освіти*, зокрема освітніх галузей, запропонованих навчальною програмою, позаурочної виховної роботи, для *особистісного розвитку учня*; 4) *урахування типової багатогранності освітнього середовища початкової школи* (інформаційне, комп'ютерно-орієнтоване, медійне, навчальне здоров'я-збережувальне, дослідницьке, інноваційне, креативне, предметно-просторове тощо) для *гармонійного розвитку особистості учня*; 5) *формування*

професійної готовності майбутніх педагогів до створення ефективного розвивального освітнього середовища в сучасній початковій школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвили Ш. А. Как живете, дети? : пособ. для учителя / Ш. А. Амонашвили. – М. : Просвещение, 1986. – 176 с.
2. Будник О. Етновиховне середовище педагогічного навчального закладу : теоретико-методологічний аспект / О. Будник // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2012. – № 5. – С. 175–184.
3. Будник О. Етноекономічна компетенція школяра : монографія / Олена Будник. – Київ-Івано-Франківськ, 2008. – 200 с.
4. Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття). – К. : Райдуга, 1994. – 62 с.
5. Державний стандарт початкової загальної освіти : затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2000 р. N 1717– [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uazakon.com/big/text1472/pg1.htm>
6. Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу», 06.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/law/8493/>.
7. Закон України «Про освіту» (редакція від 19.02.2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
8. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – 2-ге вид. – К. : Т-во «Знання» України, 2011. – 520 с.
9. Основна проблема шкіл України – матеріально технічне забезпечення : проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/method/2707/>
10. Педагогический поиск / сост. И. Н. Баженова. – М. : Педагогика, 1988. – 544 с.
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2000 р. № 1717 «Про перехід на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1717-2000-%D0%BF>
12. Психологічна діагностика особливостей когнітивного розвитку молодших школярів в умовах інформаційного суспільства : монографія / С. А. Гончаренко, А. Й. Ваврик, Є. П. Верещак ; за ред. С. А. Гончаренко, Л. О. Кондратенко. – К.-Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 228 с.
13. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в 5 томах. Т. 3. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 9–279.
14. Budnyk O. Educational Model of a Modern Student : European Scope / Olena Budnyk // Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Scientific Edition: Series of Social and Human Sciences. – Vol. 3. – No. 2–3. – 2016. – P. 9–14. (doi:10.15330/jpnu.3.2-3.9-14).
15. Markocki Z. Nauczyciel – wychowawca wobec nowej rzeczywistości edukacyjnej społeczeństwa / Zygmunt Markocki // KU Dobrej Szkole. Nauczyciele. Technologie kształcenia / Redakcja naukowa Czesław Prewka. – Tom II. – Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP w Szczecinie, Instytut Technologii Eksploatacji. – PIB, Radom, 2009. – S. 15–21.

REFERENCES

1. Amonashvyly Sh. A. (1986). *Kak zhyvete, dety ?* [How do you live, children?]. M.: Prosveshcheniie.
2. Budnyk, O. (2012). *Etnovykhovne seredovyshe pedahohichnoho navchalnoho zakladu: teoretyko-metodolohichni aspekt* [The ethno-educational environment of pedagogical educational institution: the theoretical and methodological aspect]. *Pedahohika i psikhohohiia profesiinoi osvity*, 5, 175–184.
3. Budnyk, O. (2008). *Etnoekonomichna kompetentsiia shkoliara* [Economic competence of the school children]. Kyiv-Ivano-Frankivsk.
4. *Derzhavna natsionalna prohrama "Osvita" (Ukraina XXI stolittya)* [The state national program "Education" (Ukraine of XXI century)] (1994). K.: Raiduha.
5. *Derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity* [The state standard of general primary education]: zatverdzheno Postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 lystopada 2000 r. N 1717. Retrieved from: <http://www.uazakon.com/big/text1472/pg1.htm>
6. *Zakon Ukrayiny "Pro vnesennia zmin do zakonodavchykh aktiv z pytan zahalnoi serednoi ta doshkilnoi osvity shchodo orhanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu"*, 06.07.2010 r. [The Law of Ukraine "On amendments to law acts on issues of general secondary and primary education on organization of educational process", 07.06.2010]. Retrieved from: <http://osvita.ua/legislation/law/8493/>
7. *Zakon Ukrainy "Pro osvitu"* [The Law of Ukraine "On education"] (redaktsiia vid 19.02.2016 r.). Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
8. Kremen V. H. (2011). *Filosofiia liudynotsentryzmu v osvitiomomu prostori* [The philosophy of humanocentrism in the educational space]. K.: T-vo "Znannia" Ukrainy.
9. *Osnovna problema shkil Ukrainy – materialno tekhnichne zabezpechennia: projekt "Rivnyi dostup do yakisnoi osvity v Ukraini"* [The general problem of schools in Ukraine – the material technical support: the project "Equal access to the quality education in Ukraine"]. Retrieved from: <http://osvita.ua/school/method/2707/>
10. Bazhenova I. N. (Ed.) (1988). *Pedahohicheskii poisk* [The pedagogical search]. M.: Pedahohika.
11. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16.11.2000 r. № 1717 "Pro perekhid na novyi zmist, strukturu i 12-richnyi termin navchannia"* [The resolution of Cabinet of Ministers of Ukraine from 11.16.2000 № 1717 "On transition to the new content, structure and 12-years term of education"]. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1717-2000-%D0%BF>
12. Honcharenko, S. A., Vavryk, A. J., Vereshchak, Ye. P. (2014). *Psykhohohichna diahnostyka osoblyvostei kohnityvnoho rozvytku molodshykh shkoliariv v umovax informatsiinoho suspilstva* [Psychological diagnostic of features of cognitive development of primary school children in the conditions of information society]. K.-Kirovohrad: Imeks-LTD.
13. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). *Sertse viddaiu ditiam* [Giving my heart to children]. *In Vybrani tvory v 5 tomakh. T. 3.* (pp. 9–279). K.: Radianska shkola.
14. Budnyk O. (2016). Educational Model of a Modern Student: European Scope. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Scientific Edition: Series of Social and Human Sciences, Vol. 3, No. 2–3*, pp. 9–14. (doi:10.15330/jpnu.3.2-3.9-14).
15. Markocki, Z. (2009). *Nauczyciel – wychowawca wobec nowej rzeczywistości edukacyjnej społeczeństwa. KU Dobrej Szkole. Nauczyciele. Technologie kształcenia, Redakcja naukowa Czesław Prewka. Tom II.* (pp. 15–21). Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP w Szczecinie, Instytut Technologii Eksploatacji. PIB, Radom.

РЕЗЮМЕ

Смолюк Светлана. Организационно-педагогические условия использования историко-педагогического опыта становления развивающей образовательной среды в современной системе начального образования.

В статье осуществлен анализ прогрессивного историко-педагогического опыта становления развивающей образовательной среды в системе начального образования Украины. Автором выделены эффективные организационно-педагогические условия его использования в современной практике обучения, воспитания и развития младших школьников: психолого-педагогическая поддержка учащихся в процессе их адаптации; создание интеллектуально и эмоционально насыщенной среды путем налаживания субъект-субъектного взаимодействия в педагогическом процессе между учителем и учеником, создание атмосферы творчества; потенциальное использование содержания начального образования для личностного развития ученика; учета типовой многогранности образовательной среды начальной школы для гармоничного развития личности ученика; формирование профессиональной готовности будущих педагогов к созданию эффективной развивающей образовательной среды в современной начальной школе.

Ключевые слова: начальная школа, организационно-педагогические условия, развивающая образовательная среда, историко-педагогический опыт.

SUMMARY

Smoliuk Svitlana. Organizational and pedagogical conditions of the use of historical and pedagogical experience of formation of the developing educational environment in the modern system of primary education.

The article presents the analysis of progressive historical and pedagogical experience of formation of the developing educational environment in the primary education system of Ukraine. The author identifies effective organizational and pedagogical conditions of its use in modern practice of education, training and development of junior schoolchildren: psychological and pedagogical support of pupils in the process of adaptation as a special reception of the interaction of a teacher and a pupil, motivation factor of learning and the basics of constructive interaction in which the teacher speaks to the pupil, constantly building on strengths helps to establish or maintain self-confidence, self-esteem; creating intellectually and emotionally rich environment by establishing a subject-subject interaction in the educational process between a teacher and a learner, an atmosphere of creativity, humanization and humanitarization of education; the potential use of the content of elementary education for the personal development of the pupil, particularly those educational areas that are proposed by curriculum and objectives of extracurricular educational work and due to the need for personal knowledge, the ability to creatively transform the conditions of their acquisition; accounting for typical diversity of the educational environment (information, didactically computer, media, health preserving, research, innovative, creative, substantive, social and cultural, ecologically oriented, affective and emotional, aesthetic, and educational) of primary schools for the harmonious development of pupil's personality; formation of professional readiness of the future teachers to an effective education environment in the modern elementary school with the advanced historical and pedagogical experience.

A necessary condition for designing educational developmental educational environment also consider the potential use of the content of primary education, particularly those educational sectors that the proposed new curriculum and extracurricular educational work, for personal development of the pupil.

Key words: primary school, organizational and pedagogical conditions, developing educational environment, historical and pedagogical experience.

Олександр Цоколенко
Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова
ORCID ID 0000-0003-3611-6235
DOI 10.24139/2312-5993/2017.02/305-315

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ ФІЗИКИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Щоб використати всі потенційні можливості учнів, спираючись на їх особливості, і забезпечити їх розвиток, потрібна індивідуалізація і диференціація навчання. У цьому і буде проявлятися гуманне ставлення до учня. Учням потрібно допомагати, щоб їх потенційні можливості розкрились, але не слід його «тягнути» або «штовхати». Для кожної учня повинна бути створена сприятлива обстановка, комфорт. А це можливо лише за умов суворого обліку його індивідуальних особливостей.

У статті показано, що пропедевтичеська підготовка до уроків-семінарів і уроків-конференцій ефективніше й результативніше всього здійснюється при широкому і систематичному використанні дидактичних ігор в 7 - 9 класах, які розв'язують цілий ряд важливих завдань: створюють емоційний настрій колективу класу; сприяють готовності всіх учнів до активної розумової діяльності; дисциплінують учнів, виховують відчуття відповідальності; викликають розумову напругу, не викликаючи стомлення; привчають кожного учня погоджувати свої дії з діями всього колективу; прищеплюють навички самоконтролю, роботі з додатковими інформаційними джерелами, нестандартності мислення.

Ключові слова: навчання фізики, навчання учнів, диференційоване навчання, дидактичні ігри, психолого-педагогічні основи навчання.

Постановка проблеми. Сучасні вимоги суспільства до освіти примушують фахівців у багатьох країнах світу переглянути якість і рівень шкільної освіти, що зумовлює необхідність її реформування. У Законі України «Про загальну середню освіту» зазначено, що освіта має бути спрямована на забезпечення всебічного розвитку особистості. Реалізація цих завдань може забезпечуватись лише за умови здійснення особистісно орієнтованого навчання, впровадження інноваційних методів, що передбачають зміщення акцентів у навчальній діяльності, її спрямування на інтелектуальний розвиток учнів за рахунок зменшення долі репродуктивної діяльності. Навчальний процес на сьогодні повинен бути орієнтований на особистість учня і враховувати його індивідуальні особливості та здібності.

Аналіз актуальних досліджень. З урахуванням індивідуальних особливостей особистості та її індивідуальності здійснюється індивідуальний і диференційований підходи. Саме так трактується науковцями (О. Запорожець, Б. Ломов, В. Котирло, Я. Ковальчук, В. Князева та ін.) основоположний принцип педагогіки і психології. Індивідуальний і диференційований підходи передбачають використання методів впливу на кожного учня окремо з урахуванням властивих його особливостей (вікових, індивідуальних, статевих), тобто виокремлених конкретних дій і ставлення